

TALABALARDA IJODKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USULLARI, TUZILMASI VA MAZMUNI

Islamova Rahbarhon Ravshanovna

Toshkent davlat pedagogika universiteti tadqiqodchisi

Tel: +998915076686

Email: raxbarxon.islamova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10307346>

Anontatsiya. Mazkur maqolada talabalarda ijodkorlikni faoliyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda qo'llash mumkin bo'lgan zamonaviy usullar, Hindiston va yaqin Sharq olimlarining fikrlari, samarali usullari mohiyatiga qisqacha ta'rif keltirilgan. Ijodorlik tushunchasining o'ziga xos ta'riflari ham keltirilgan. Maqolada talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar, xususan, universitetning ta'lim maydonida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini ochish jarayonida pedagogikaning o'rni ko'rib chiqiladi. Universitetda talabalar ijodiyotiga ta'sir etuvchi ijobiy va salbiy holatlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, pedagogika, ijobiy, metodika, tizim, multimedia, olimlar, an'anaviy ta'lim, ta'lim, tizim, mohiyat, istiqbol, ahamiyat, qobiliyat, ijod, ijodkorlik.

METHODS, STRUCTURE AND CONTENT OF IMPROVING THE METHODOLOGY OF CREATIVE ACTIVITY DEVELOPMENT IN STUDENTS

Abstract. This article provides a brief description of modern methods, opinions of Indian and Middle Eastern scientists, effective methods that can be used to improve the methodology of developing students' creativity. Specific definitions of the concept of creativity are also presented. The article examines modern approaches to the development of students' creative potential, in particular, the role of pedagogy in the process of opening students' creative abilities in the educational field of the university. Positive and negative situations affecting students' creativity are analyzed at the university.

Key words: Higher education, pedagogy, positive, methodology, system, multimedia, scientists, traditional education, education, system, essence, perspective, importance, ability, creativity, creativity.

МЕТОДЫ, СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В данной статье дано краткое описание современных методов, мнения индийских и ближневосточных ученых, эффективных методов, которые можно использовать для совершенствования методики развития творческих способностей учащихся. Также представлены конкретные определения понятия творчества. В статье рассматриваются современные подходы к развитию творческого потенциала студентов, в частности, роль педагогики в процессе раскрытия творческих способностей студентов в образовательной сфере вуза. Анализируются положительные и отрицательные ситуации, влияющие на творчество студентов в университете.

Ключевые слова: Высшее образование, педагогика, позитив, методология, система, мультимедиа, учёные, традиционное образование, образование, система, сущность, перспектива, значимость, способности, творчество, креативность.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mutaxassislarining kasbiy va ijodiy saviyasiga, fan va ilg'or texnologiyalarning eng so'nggi yutuqlarini ishlab chiqarish va ijtimoiy sohalarga joriy etish muddatlarini qisqartirish talablari ortib bormoqda. Ideal holda, oliy ta'lim bitiruvchilarining faoliyati yechimni topishni talab qiladigan murakkab algoritmlardan foydalanishni o'zichiga oladi va u ilmiy izlanish xususiyatlari bilan tavsiflanishi kerak.

Bugungi kunda oliy ta'lim bitiruvchilarning hayotiy o'zini-o'zi anglash istiqbollari oliy o'quv yurtlari uchun kasbiy faoliyatni ijodiy amalga oshirishga tayyor bo'lgan, ya'ni nafaqat juda murakkab muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan bo'lajak mutaxassisi yetishtirish vazifasini qo'yimoqda, balki muammolarni ilgari surish, tubdan yangi ijodiy yechimlarni topishni ham muammosini halqilmoqda.

Asrlar va sivilizatsiyalarning to'qnashuvida insoniyat hayotining barcha sohaları yangi bosqichga kirib borishga tayyorlanib bormoqda. Biz hozirgi vaqtdagi oliy pedagogik ta'lim tizimida talabalarni kasbiy tayyorlash sohasidagi o'zgarishlarning zarurati to'g'risida ta'kidlaymiz. Mazkur tayyorlovdagi asosiy masalalardan biri talabaning pedagogik madaniyati, uning pedagogik texnologiyalarni egallaganligi darajasi to'g'risidagi masalalar bo'lib, ularni hal etish kasbiy-pedagogik qobiliyatlarni, talaba shaxsining ijodiy sifatlarini shakllantirish va rivojlantirishga bog'liqdir.

Mamlakatimizning yuridik asosiy hujjatlaridan yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Oliy va oliy ta'limdan keyingi ta'lim" to'g'risidagi qonuni, "Asosiy umumiy ta'limning davlat ta'lim standartlari", shuningdek, Prezident farmonlari qonunchilik bazasini ta'lim tizimining amal qilishi uchun tayyorlaydi. Mazkur hujjatlarning mohiyati davlat ta'lim tizimining rivojlanish strategiyasini belgilashdan iboratdir. O'qituvchilarni kasbiy tayyorlash sohasidagi davlat asosiy hujjatlaridan foydalanishning maqsadi qonunda belgilangan talablarga muvofiq ravishda oliy ta'lim muassasasidagi o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etish hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonunida asosiy prinsiplar va qonun-qoidalar belgilangan bo'lib, ularning asosida O'zbekiston ta'limining rivojlanishi qonuniy mustahkamlangan g'oyalarini amalga oshirishning strategiya va taktikasi quriladi.

Zamonaviy ta'limning asosiy vazifasi mutaxassislar tomonidan dunyoni ijodiy o'zgartirish metodologiyasini o'zlashtirishdir. Ijodkorlik jarayoni birinchi navbatda yangi narsalarni kashf qilishni o'z ichiga oladi: yangi obyektlar, yangi bilimlar, yangi muammolar, ularni hal qilishning yangi usullarini. Ta'limni faqat bilim va ko'nikmalarni egallashga qisqartirish mumkin emas, bu uning eng yuqori maqsadiga erishish, o'z-o'zini anglash va ijodda o'zini namoyon qilish vositasi hisoblanadi.

Qadimgi Hindistonda o'qituvchining shaxsiy ijodiy fazilatlarini yetkazish jarayoni talabalarga ma'lumot uzatishdan iborat emas edi. Ijodkorlik individual ong holati bilan bog'liqdir. Ongning bu holati og'zaki shaklda fikrning ifodasizligi bilan tavsiflanadi. Fikr og'zaki shaklga ega bo'lishi bilanoq, u qat'iy, barqaror bo'lib, individuallikdan ajraladi, ijtimoiylashadi va shu bilan individual ijodning chegarasi belgilanadi, uning davomida faqat yangi ma'no va bilimga erishish mumkin bo'ladi. Bilish sezgi ijodiy harakati bilan yangi bilimlarni olish sifatida qaraladi. Ta'limda o'qituvchining fazilatlarini o'quvchiga ijodiy etkazish ta'qib qilinadi. Aynan shu o'qituvchining ijodiy shaxsi va avloddan-avlodga o'tib keladi. Sharq madaniyatidagi ijodkorlikni

tushunish tabiatan mantiqsiz bo'lgan sezgi bilan chambarchas bog'liq. Qanday qilib sezgi va shuning uchun ijodkorlikni o'rgatish mumkin va bu umuman mumkinmi? Sharqda intuitiv qobiliyatlar faqat ularni rivojlantirishdir, deb ishoniladi. Ijodkorlik qidiruvga bo'lgan ehtiyojni amalga oshirishning eng tabiiy shakllaridan biridir. Shu bilan birga, ijodkorlikning o'zini o'zi tasdiqlash, jamiyatning boshqa a'zolari tomonidan tan olinishi va hokazolarga bo'lgan ehtiyojining boshqa motivlari mavjud. Iqtidorli odamlarning ijodi uchun psixofiziologik naqshlar tufayli yangisini izlash katta ahamiyatga egadir. Ijodiy - bu muammolarni, yechimlarini qidiradigan har qanday faoliyat, ijodiy, shuningdek, mavzuni mavjud paradigmalardan tashqariga chiqaradigan faoliyatdir. Ijodkorlik pedagogikasi-bu ikki turdagi faoliyatning pedagogik tizimi haqidagi fan: individual va jamoaning ijodiy qobiliyatlarini har tomonlama va uyg'un rivojlantirish uchun shaxsni pedagogik tarbiyalash va o'z-o'zini tarbiyalash kerak. Pedagogik jarayonda ijodkorlik talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali namoyon bo'ladi va ularning ijobiy faoliyatini tashkil etish orqali shakllanadi. Talabalarning o'quv va ijodiy faoliyati o'quv muammolari, ijodiy vazifalar va vazifalarni hal qilishga qaratilgandir. O'quv va ijodiy faoliyat-asosan bilvosita va istiqbolli boshqaruv asosida amalga oshiriladigan pedagogik boshqariladigan faoliyat hisoblanadi. O'quv va ijodiy faoliyatning muvaffaqiyati ko'pincha rasmiy-shaxsiy rivojlanish darajasiga emas, balki intellektual faoliyatning evristik, intuitiv usullariga bog'liq.

Ijod tushunchasining yagona ta'rifi yo'qligi shu bilan bog'liqki, odamlar «g'ayrioddiy», «yaxshi» va «foydali» deb nimani atash mumkinligi haqida yagona fikrga ega emaslar, shu sababli bu tushunchalar juda nisbiy. Qaysi nuqtai nazardan qarashingizga bog'liq. Shu sababli nima uchun ijod tutqich bermaydigan, sirpanib chiqib ketadigan muhokama predmeti ekanligini oson tushunish mumkin. Biron bir g'oya yoki qandaydir bir faoliyat natijasi ijodiy deb e'tirof qilinishi uchun, avvalambor, uni atrofidagilar g'ayrioddiy, yaxshi va foydali, deb tan olishlari zarur. Yana shuni ta'kidlash zarurki, ijod tushunchasida vaqtlar o'tgan sayin muhim o'zgarishlar ro'y bermoqda.

Masalan, bizning zamonamizda eng, monumental hisoblanuvchi Yerning aylanishi haqidagi tushuncha o'z vaqtida ahmoqona fikr deyilgan edi. Ijodiy faoliyat bizning kundalik hayotimizni jozibaliroq qiladi; fan va san'atni ijodsiz tasavvur qilib bo'lmaydi; ijodsiz matematika va boshqa fanlar taraqqiyotini tasavvur qilish mumkin emas.

Biz har doim murakkab fikrni ifodalaganimizda yoki oq qog'ozni matn bilan qoraytirganimizda ijod qilamiz. Agar biz shu ishni samarali va g'ayrioddiy tarzda uddalay olsak, bizni rosmona ijod kishisi deb atash mumkin.

Ta'limning asosiy ahamiyati o'quvchilarni jamiyatda yutuqqa yerishishlari uchun kerakli malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Kreativ fikrlash bugungi yoshlarni rivojlanishlari uchun kerakli kompetensiya bilan ta'minlaydi. O'qituvchilar kreativ fikrlash qanday aniqlanishini, uni yuzaga keltiradigan vaziyatlarni hamda o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning eng samarali usullari haqida tushunishlari kerak.

Falsafa nuqtai nazaridan, kreativlik ijodiy fikrlashga bo'lgan qobiliyatni, ijodiy yaratuvchanlikning ibtidosi, odamlarning tabiiy va ijtimoiy olamni inson maqsadlari va ehtiyojlariga muvofiq real voqelikning ob'ektiv qonunlari asosida o'zgartiruvchi faoliyatini ifodalaydi. Kuzatuvlarimiz davomida angladikki, kreativlik tushunchasi cheksiz kengayadi va

natijada noaniqlik hosil qiladi. Shuning uchun, kreativlik haqida gapirganda, hech bo'lmaganda biz qanday kreativlik haqida fikr bildirishimizni ko'rsatishimiz kerak: kreativlik qobiliyat sifatida yoki kreativlik shaxs xususiyati sifatida (shaxs-kreativ). Aks holda, bu butunlay tartibsizlikni yuzaga keltiradi.

Ba'zi mualliflar ijodkorlik haqida kognitiv jarayon, tafakkur turi sifatida, boshqalari bu shaxsiyat turini anglatadi deb izohlasa, yana boshqalar har ikkala yondashuvni ham birlashtiradi.

Ijodiy fikrlash «sakrab» birorta yangi holatni egallashga va keyin tanlab olingan natijani anglatishga imkon beradi. Gipotezalar, farazlar yoki ikvotarika g'oyalardan foydalanib keskin ijodiy sakraShni amalga oshirish mumkin. Ayrim hollarda axborot taqchilligida biz yetishmayotgan tafsilotlarni o'ylab topishga majburiy. Ijodiy fikrlash jarayonida farazlar va taxminlarni ilgari surish axborotlar olishga va g'oyalarning paydo bo'lishiga yangi yo'llar ochadi. Ijodiy fikrlash qobiliyati deganda talaba uchun fikrlashi ma'lum doiradan tashqariga chiqib ketishi natijasida qandaydir ma'lumotlarga ega bo'lishi.

Talabalarning ijodiy qobiliyatlari mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlanishiga bog'liq bo'lar ekan. Talabalarda ijodiy qobiliyatni ikkiga ajratish mumkin: 1. Sub'ektiv 2. Global Global ijodiy fikrlash – talabalar tomonidan o'rganilgan bilimlar asosida o'zgacha fikrlash. Masalan: o'rganilgan bilimlar asosida savollar, testlar, topshiriqlar tuzish talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ijodiy va ijodiy deb bo'lmaydigan o'quv topshiriqlari farqi ("Bo'lishi mumkin-mas" deb ataluvchi o'yin)

Topshiriq sharti: "Bo'lishi mumkinmas" toifasiga kiruvchi tasvirga shunday o'zgartirish kiritilgani, uning asosida aniq nimadir yasash mumkin bo'lsin. Ijodiy topshiriq shunday topshiriqki, uning uchun birgina emas, balki bir qancha to'g'ri javob taqdim etish mumkin bo'ladi. Talabalar ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning yana bir usuli talabalarga o'tilgan mavzular bo'yicha test topshiriqlari tuzish topshiriqlarini berish. Test tuzish orqali talabada ijodiy fikrlash jarayonlari boshlanadi. Talaba biror mavzu bo'yicha biror savolni test savoli sifatida oladi va javobini qo'yadi. Bu yerda talabaning ijodiy fikrlash qolgan uchta muqobil variant javoblarini tanlash bo'ladi. Muqobil javob variantlari albatta shu mavzuga yaqin bo'lishi talab etiladi.

Kompyuter grafikasi yordamida talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. Talabalarni kompyuter grafikasi orqali ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Kompyuter dasturlarida yaratilgan modellarni turli ko'rinishlarda tasvirlash oson. Turli modellarni turli qismlarini o'zgartirish oson. Shu sababli talabalar kompyuter grafikasi yordamida ijodiy fikrlashlari oson kechadi.

Kompyuter grafikasi talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berar ekan. Talabaning ijodiy fikrlash qobiliyati keyinchalik ixtirochilik qobiliyatlariga aylanib ketishi mumkin. Aksariyat hollarda shunday bo'ladi. Bunga sabab talaba hama vaqt mustaqil, tanqidiy hamda ijodiy fikrlash orqali barcha mexanizmlarni o'rganadi.

Kasbiy-ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi ularning namoyon bo'lishi belgilarining shunchaki miqdori o'sishini emas, balki ularning rivojlanishining bir darajasidan boshqasiga, yanada mukammal bo'lganiga o'tishini aks ettiradi. Oliy ta'lim muassasalari talabalarning kasbiyijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyasi (tayyorgarlik, maslahat, yakuniy) kasbiy

omillar (ijtimoiy, madaniy, motivatsion) va kasbiy-ijodiy qobiliyatlar integratsiyasi asosida takomillashtirish imkonini beradi.

Abu Ali Ibn Sino (980-1037) bilim olishda shaxslami o'quv muassasasida o'qitish zarurligini qayd etar ekan, ta'limda quyidagi tomonlarga rioya etish zarurligini ta'kidlaydi:

- talaba bilim berishda birdaniga kitobga band qilib qo'ymaslik;
- o'qitish da jamoa bo'lib, o'quv muassasasida o'qitishga e'tibor berish;
- bilim berishda talabalarning maylini, qiziqishi va qobiliyatini hisobga olish;
- o'qitishni jismoniy mashqlar bilan qo'shib olib borish.

Oliy ta'limda mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirishni ta'minlovchi, uzluksiz ta'limning zamonaviy talablariga javob beradigan, o'zi tanlagan bilimlar sohasi yo'nalishi (ixtisosligi) bo'yicha ijodiy faoliyatiga tayyor, respublikaning ilmiy texnikaviy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ta'minlashga qodir, yuksak axloqiy va ma'naviy fazllatlarga ega, yuqori malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni amalga oshiruvchi mustaqil ta'lim turidir.

Barcha fanlarni o'qitishda talabalarning ijodiy fikrlash ko'nikma va malakalarini rivojlantirish orqali yuqori saviyali izlanuvchan, bilimli o'z kasbining ustasi va ixtirochi kadrlarni tarbiyalanadi. Talabaning mustaqil va tanqidiy fikrlashlari natijasida ixtiroga qilishga yo'l ochib beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, kasb tanlash, kasbning o'ziga xos jihatlarni anglab borish, kasbi orqali manfaat topish, kasbining sir asrorlari orqali ijodiy yondashishga ijodkorlikni rivojlantirishga erishish, talabalarning kelgusi faoliyatida o'z kasbiy ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirib borishlari pedagogik muammo sifatida yoritildi.

REFERENCES

1. Ch.Shokirova. "Talabalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va dasturiy nazorat asosida o'qitish samaradorligini oshirish". Dissertatsiya. Toshkent. 2009 yil.
2. Usmanova U.A. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy tasavvurini rivojlantirish". Dissertatsiya. Namangan. 2019 yil
3. A.K.Xamrakulov. "Test baholashning samarali usuli". Nauchnoe znanie sovremennosti. Kazan. 2017 g. Nomer №6, str.130-136.
4. O. K. Xudoyorova. Yoshlarni mustaqil fikrlashga o'rgatishning psixologik omillari. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). Materiali mejdunarodnoy konferentsii. Tashkent. 24 noyabrya 2021g.
5. Ganiyeva, M. (2023). INNOVATION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA, O'QUVCHILARNI MANTIQUIY FIKRLASHGA O'RGATISHNING, SHAKL, METOD VA VOSITALARI. Scienceweb academic papers collection.
6. Ganiyeva, M. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MATEMATIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MURAKKAB MASALALARNING AHAMIYATI. Scienceweb academic papers collection.
7. Ganiyeva, M. (2023). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining darslarda o'quvchilarning mantiqiy fikrlarini o'stirish metodikasi. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy habarlari.

8. Ganiyeva, M. (2023). Mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda TRIZ ning imkoniyatlari. Scienceweb academic papers collection.
9. Ganiyeva, M. (2023). BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI MANTIQUIY TAFAKKURII RIVOJLANTIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. TA'LIM FIDOYILARI.
10. Ganiyeva, M. (2023). BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI MATEMATIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MURAKKAB MASALALARNING AHAMIYATI. Scienceweb academic papers collection.
11. Juraevna, G. D. (2022). Psychological views on the role of parents in raising children in the family. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(10), 143-147.
12. Juraevna, D. G. (2022). Preparing young boys and girls for family life. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(6), 1513-1517.
13. Juraevna, G. D. (2021). Prevention of divorce by preparing young people for family life. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(12), 398-401.
14. GAFFOROVA, D. (2023). Provoking factors of family breakdown in modern society. Transnational Journal of Medicine & Health, 2(10), 3-5.
15. GAFFOROVA, D. (2023). Psychoprophylaxis of monthly conflict generating disagreements in modern society. Young Scholar's Academic Journal, 2(7), 5-7.